

Сергій ТЕРЕПИЩИЙ

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри соціальної філософії
та філософії освіти

Національного педагогічного університету
імені М. П. Драгоманова

Ключові слова: «універсальна картина світу», логоцентризм, глобалізація, вестернізація, неоліберальний капіталізм.

Стаття присвячена науковому аналізу ролі «глобального» у формуванні сучасної картини світу. В умовах росту міграції, розвитку технологій комунікації, світової інтеграції та уніфікації виникає проблема коректного порозуміння різних культур та народів. Як показує сучасна практика локальних конфліктів, зокрема в Україні, людство поки що не здатне співіснувати у таких тісних соціальних зв'язках. Базуючись на дослідженнях провідних світових учених, автор розкриває деструктивний універсальний погляд на світ, який продиктований трьома специфічними чинниками. У статті також узагальнюються онтологічні та історичні витоки глобального погляду на світ.

УДК 304.444

**ПРОБЛЕМА
УНІВЕРСАЛЬНОЇ
КАРТИНИ СВІТУ
В СТРУКТУРІ
РОЗУМІННЯ
СУЧАСНОЇ ЛЮДИНИ**

© Терепищий С., 2015

Західна культура з часів «Логіки» Аристотеля схильна здійснювати систематизацію будь-яких явищ на ієрархічній та послідовній основі. Кожен з елементів онтологічних, фізичних, біологічних, психологічних чи соціальних структур має своє місце, що зумовлене логічним зв'язком підпорядкування. У таких системах завжди існує відношення, задане присутністю центру та периферії, яке приводить усякого роду знання в своєрідну пірамідальну схему обмежених раціональними законами залежностей. Відповідний епістеміологічний напрям думки сучасна філософія постмодерну критично іменує логоцентризмом – тенденцією філософської і наукової думки опиратися на центральний елемент досліджуваної системи, що досить часто є необґрунтованим.

Критика логоцентризму сучасною західною думкою є закономірною: зміна ціннісної парадигми, продиктована зіткненням європейського ліберального індивідуалізму та східного консервативного колективізму, залишила значний відбиток на «дусі епохи» Старого світу та США. Останні перетворення набирають ще більшої сили в

контексті нової ери в розвитку техніки – інформативної. Постмодернізм, зокрема в особі Ж. Дерріда [4], підкреслює, що «імперіалізм Логосу» є специфічним атрибутом європейського менталітету та характеризується вірою в присутність іманентних «законів» буття, де править строгий лінійний детермінізм. Інший відомий французький мислитель – М. Фуко відмічав той факт, що західній свідомості також властива логофілія, тобто страх перед випадковістю та непередбаченістю дискурсу різних культур та ціннісних систем [9].

Теорія глобалізації, яка певною мірою є сучасником постмодерністського руху, на перший погляд досить гармонічно вписується в загальну опозицію логоцентризму. Академічна та соціально-політична традиція американського та європейського суспільств позиціонують глобалізацію як процес рівноправної економічної та культурної інтеграції, який здійснюється природньо, у силу закономірних соціальних законів розвитку людства. Однак бачення глобальної картини світу в наших очах і досі є обмеженим логоцентричними пересудами. Теперішнє бачення світу як єдиної системи ліберального капіталізму та мультикультуралізму з відтінком вестернізації є не більше, ніж образною, концептуальною екстраполяцією західного явища дійсності на «terra incognita» нашого знання. Відомий письменник-фантаст і філософ-футуролог С. Лем свого часу досить влучно підмітив властивість сучасної людини моделювати невідому їй реальність: «Людина не хоче досліджувати Космос, вона лиш бажає розширити Землю до меж Космосу» [7, с. 47]. *Глобалістика – як «унітарний» підхід до планетарної реальності схильний указувати на наявність певного універсального знання про світ, що є прикладним до кожного з регіонів, проте дійсна «ойкумена» сучасної людини й досі залишається обмеженою.*

У зв'язку з цим виявляється досить актуальним дослідити теоретичні та аксіологічні упущення в «глобальному» погляді на світ, що можуть базуватися на логоцентричному баченні реальності сучасною людиною. У межах цього невеликого дослідження ми ставимо за мету проаналізувати

ти генераційні зв'язки між глобалізмом та логоцентризмом західної культури, продемонструвати обмеженість універсального погляду на світову дійсність.

Універсальний погляд на світ у сучасному розумінні – це своєрідна екстраполяція домінуючої форми мислення (даному випадку «західної» форми мислення) на загальну дійсність.

Уже згаданому нами мислителю Ж. Дерріда в його відомому виступі «Глобалізація. Світ. Космополітизм» характерне розрізнення двох типів універсалізації – дійсної та недійсної. Недійсна універсалізація є деструктивною, їй властиве насильницьке прищеплення цінностей, концептуальних схем дійсності, моделей поведінки та ідеалів, вона веде до панування культурної однорідності, яка може виступати під різними ярликами, а також створює простір для експлуатації та дискримінації. Дійсна ж універсалізація ««звільняє саму себе від своїх власних коренів чи історичних, географічних, національно-державних обмежень і водночас, що поза всякою прихильністю (а прихильність є акт віри), найкращим чином зберігає пам'ять про цю спадщину і бореться проти проявів нерівності і гегемонії, гомо-гегемонізації» [3, с. 130]. Дерріда слушно вказує, що дійсна універсалізація на разі є метою, а не реальним станом речей. Наша історична та національно-культурна обмеженість поки що не дає простору для того, аби сприйняти «Чужого» та його прояви. Для нас реальність – це наш дім та аплікація його «моделей» під ярликами «інакшого».

Якщо говорити про смислові та онтологічні основи «універсального» бачення світу, то їх досить змістовно описав у своїй пізній роботі «Час картини світу» відомий німецький філософ М. Гайдеггер. Він обстоює тезу, за якою друга половина ХХ ст. – це епоха технології та нової науки, у якій уперше за всю історію людства світ починає розумітися особистістю саме як «картина», а не світ сам по собі. «Картина світу сутнісно зрозуміла, означає, таким чином, не картину, що відображає світ, а світ, зрозумілий як картину. Суцше в цілому береться тепер так, що воно тільки тоді стає суцщим, коли

поставлене уявляючою та встановлюючою його людиною. Де справа доходить до картини світу, там виноситься кардинальне рішення щодо суцього в цілому. *Буття суцього шукають і знаходять в уявленні суцього* [10, с. 49]. Невідомість світу в цілому заміняється уявленням про світ, де немає аксіологічної дистанції між «близьким» та «далеким», а чужа культура, цінності та мислення стають «недалекими».

Як уже зазначалося на початку нашого дослідження, витоки універсального погляду на світ, тобто погляду на людство і те, що його оточує, як на «картину», полягають у спадковому європейському логоцентризмі. Останній лежить в основі європейського мислення та хронологічно походить від філософії Древньої Греції. Ж. Дерріда слушно відмічає, що в нашу епоху граничної експансії логоцентризму, ми можемо спостерігати водночас формування єдиної «мови». Поняття мови розуміється тут не буквально, а мабуть як утворення єдиної планетарної системи знаків і значень, питання розрізнення між різними розуміннями одного і того ж предмета, по суті, знімається через універсалізацію значень в єдиному світовому «письмі». Зокрема, Дерріда наводить приклад формалізації ієрогліфів у східних мовах і наголошує, як під впливом глобальної історії «священне» багатозначне письмо стає алгеброю письма. «Філософія – ось ім'я того, що прискорює цей рух (рух від багатозначного та образного до однозначного. – С.Т.): зміни з міркувань економіки призводять до десакаралізації означуючого, його укорочення, компонування на користь означуваного <...> Таким чином, саме історія знань, історія філософії, збільшуючи обсяги текстів, призводить до формалізації, скорочення запису, алгебри. Заразом віддалення від (першо)начала підриває, десакаралізує, означає, «демотивує», універсалізує його» [4, с. 474]. Зведення всіх мов до однієї системи значень є дзеркалом розвитку світового розуміння: сучасна історія становлення глобальної «картини світу» виглядає як культурне завоювання, а не як об'єднання.

У своєму виступі на асамблеї UNESCO під назвою «Глобалізація. Світ. Космополі-

тизм» Ж. Дерріда, знову-таки, підкреслює наявність прямого зв'язку між гомогенізацією (зведення до однорідності) та гегемонією. «На даному етапі, ідеальний або ейфорійний образ глобалізації як процесу відкриття кордонів, що робить світ більш гомогенним, треба оскаржити з абсолютною серйозністю і пильністю. Не тільки тому, що зазначена гомогенізація там, де вона вироблена в дійсності або в припущенні, має як лицюву, так і зворотну сторони (страхітливий ризик, занадто очевидний для мене, щоб витрачати час на його опис), але також і тому, що видима гомогенізація часто приховує за собою старі або нові форми соціальної нерівності, або гегемонії (те, що я називаю гомогегемонізацією), які ми повинні знати, щоб розпізнавати в нових обличчях і боротися з ними» [3, с. 127]. Про які обличчя йде мова? Звичайно ж, гегемонія у такому великому суспільстві не може бути встановлена насильством, її витоки приховуються в виникненні своєрідного загального ідеалу сучасної людини та сучасної країни. Під гегемонію завжди будуть потрапляти ті суб'єкти, що прагнуть її досягнути, але на разі занадто далекі від мети.

Дерріда наголошує, що поняття «світ», яким ми зараз користуємося, виникає в рамках християнської традиції чи, у крайньому разі, традиції авраамічних релігій (у дохристиянський період цю функцію виконував «космос»). Смыслові витоки світу як співдружності людей, що населяють усю територію Землі, мають коріння в пізньоримській культурі, яка, своєю чергою, повністю ґрунтується на ідеї підкорення та гегемонії. Саме тому дуже важливим є контроль за збереженням аутентичності культур, спонукання аксологічного діалогу позаекономічного та позаполітичного характеру. Проте не слід також повністю відкидати ті переваги, які може дати коректна «дійсна універсалізація»: «ми ніколи не повинні, – ні у формі культурного релятивізму, ні у вигляді поверхової критики європоцентризму, – відмовлятися від універсального, від гострої потреби в універсалізації, абсолютно тягне нас до того, щоб викоринювати, детериторизувати, де-історизувати цю спад-

щину, оскаржувати обмеження й ефекти, властиві її гегемонізму» [3, с. 129]. Висновок Дерріда досить простий: ми не можемо стояти на місці, але й не повинні поспішати узагальнювати світ, кожен політичний крок у цьому напрямі повинен виходити не лише з питань економічної доцільності, але й з позиції гуманітарного блага.

Варто також зазначити, що глобалізація економіки та соціуму передбачає і глобалізацію поглядів. Скорочення дистанцій між раніше недосяжними об'єктами розуміння, їх віртуальні «вичавки» у вигляді словесної, відео- та аудіоінформації призводять до утворення поверхового уявлення про світ, що побудований за однією моделлю, світ, у якому історія та ціннісна спадковість відіграє лише додаткову роль.

Звичайно ж, існують теорії глобалістики, що нібито спростовують це твердження. Зокрема, широковідомою є ідея «глокалізації», яка описана Р. Робертсоном [11]. До того, як англійський дослідник увів термін глокалізація в академічний дискурс, це поняття означало адаптацію іноземного товару до культурної специфіки локальних споживачів. Етимологічні корені «глокалізації» не є випадковими – вони символічно відображають процес становлення глобалізації взагалі. Спочатку має місце економічна можливість розширення ринку, потім ознак ринку набувають невиробничі сфери людського буття, і, урешті-решт, ми отримуємо «універсальний» світ уявлень про соціальне буття планети. Процес глокалізації – це явище імплементації позанациональних практик у буденне життя локальних культур, наслідком чого є набуття ознак глобального в локальному. Однак глокалізація не може служити аргументом проти присутності «універсальної» моделі світу в свідомості сучасної людини, оскільки «глобальне», що стає головним ресурсом такої «дифузії культур», не є мультикультурним плюралістичним «вікном» до розуміння інших народів та регіонів, а є лиш квінтесенцією цінностей неолібералізму та продуктів і досі домінуючої західної культури. «Глобальне» лише здається загальним, воно скоріше є частковим, що слугує ілюзією розуміння загального.

Проте Робертсон слушно зазначає, що глобалізації характерні три важливі ознаки: 1) становлення глобальних ЗМІ; 2) вестернізація; 3) міграція ліберального капіталізму. Ці три атрибути, на нашу думку, є первинними чинниками, що формують сучасну універсальну картину світу.

Медійна та комунікативна рецепція світу дозволяє візуально та гносеологічно доторкнутися до тих регіонів планети, що раніше вважалися невідомими. Однак чи дає картина світу, що репрезентується ЗМІ та технічними посередниками, дійсне або ж смислове уявлення про усі куточки нашого світу? Чи відображає вона регіональну різноманітність суспільств і особистостей? Відомий французький мислитель Ж. Бодрійяр з цього приводу влучно вказує, що ЗМІ є одним із головних агентів формування універсальної та еквівалентної картини світу, яка лише візуально замаскована під титулом різноманіття. Він зазначає: «Телебачення, радіо, преса, реклама – це різноманіття знаків і послань, де всі рівні, еквівалентні один одному» [1, с. 110]. Глобальний світ, що з'являється на голубих екранах для того, аби бути «легко» спожитим, відображається в статусі єдиного знакового повідомлення, де послідовність сюжетів про різні регіони формує аплікацію «єдиного» світу, кожен з регіонів якого ідентифікується на основі екстраординарного новинного атрибуту, наприклад, Африка – це СНІД, бідність та війна, Близький Схід – це релігійний фундаменталізм, «джихад» і дискримінація жінок, Японія – це технологічний бум, культ традицій та цунамі. Проте ми ніколи не дізнаємося, як там в Японії, якщо хоча б тимчасового не станемо японцем. Отже, одним з головних сучасних засобів формування універсальної картини світу є засоби мас-медіа. Вони приховують у собі намагання «нав'язати через систематичну послідовність послань уявлення про еквівалентність на рівні знака історії та події, події та видовища, інформації та реклами» [1, с. 110]. Фундаментальне бажання сучасної людини є пізнавальне «схоплення всього» за мінімальних зусиль, це бажання частково задовольняється інститутом ЗМІ, що утворює спрощену панорамну картину

світу, де кожен регіон «такий як мій, з атрибутом цікавої події».

Ще одним вагомим чинником становлення універсалістської «ойкумени» є домінація ліберально-капіталістичних цінностей. Головною цінністю, що пропагується в межах цієї системи, є «свобода торгівлі» як безпрецедентна можливість вільного досягнення успіху. «Культ успішності» та «успішної людини» глибоко викорінилися в глобалістичних поглядах, вони проникають у регіони, спонукаючи представників різних культур вести заданий спосіб життя за моделлю типового капіталіста. Однією з головних апологій неоліберального капіталізму є те, що він є ідеальною системою для примноження багатства, яке своєю чергою відкриває можливість для економічного росту. Економічний ріст своєю чергою дасть можливість зменшити проблеми бідності та нерівності. Однак практика показує, що прірва між багатими та бідними лише зростає, що досить парадоксально, адже домінуюча ідеологія і досі не змінюється, не дивлячись на свою явну деструктивність для мас.

Відомий англійський представник антиглобалізму А. Калінікос розглядає сучасний капіталізм з погляду його ілюзорної універсальності. У своїй роботі «Антикапіталістичний маніфест» англієць у душі філософів-марксистів наголошує, що сучасній ідеології неоліберального капіталізму притаманна товаризація усіх сфер людського життя. Такий підхід до реальності більшою чи меншою мірою можна побачити в усіх регіонах нашої планети. Особливо чітко це простежується у ставленні одних народів до інших: будь-яка матеріальна та нематеріальна цінність розглядається з позицій вартості та товарного фетишу – чи статуетка Будди, чи артефакт аборигенів. «Світ – не товар, – заявляє британець – Коли Теодор Адорно і Макс Хоркхаймер придумали словосполучення «культурна індустрія», вони вважали його іронічним і критичним поняттям: ніщо не здавалося їм більш абсурдним або суперечливим, ніж зведення творчих процесів до індустрії, яка визначається тією ж логікою раціоналізації, як і все інше. Але в сьогоднішній Ве-

ликобританії, яка, принаймні в Європі, стоїть в авангарді неоліберальної коаліції, члени кабінету міністрів говорять про культурну індустрію без усякого відчуття парадоксальності чи дискомфорту, а Financial Times має регулярне додаток під назвою «Творчий бізнес» [6, с. 35].

Крім того, у сучасній глобальній картині світу приховується також формування штучного антагонізму між можливістю колективного рішення та різноманітними ідентичностями. Калінікос слушно обґрунтовує наступну тезу: «У 1980-х роках усвідомлення відмінності виразилося в політиці ідентичності, тобто вірі в те, що володіння особливою ідентичністю замінює всі інші підстави колективної дії і часто виправдовується своєю рідною версією культурного релятивізму, згідно з якою універсальні принципи – це не що інше, як раціоналізація світогляду особливої групи. Політика з такими окулярами зводиться до зіткнення конкуруючих партикуляризмом» [6, с. 124]. Ідея *раціоналізації світогляду особливої групи* є досить важливою в контексті нашого дослідження, капіталістичні цінності передбачають приховування гомогенності в поверховому різноманітті мас, акцентуації уваги на специфічних проявах дискримінації, ігноруючи водночас загальний характер дискримінованого погляду на світ у філософії глобалізму.

Третім витокм універсального погляду на світ є тенденція до вестернізації культур. В її рамках історія окремих культур зазнає модельної експансії з боку західного образу, що призводить до пристосування світу до потреб цієї моделі. Ю. Гранін з цього приводу вказує на те, що процес глобалізації, який ми зараз спостерігаємо, – це, перше, процес становлення глобальної історії, де світовій спільноті нав'язується єдина модель суспільно-історичного руху. Автор слушно вказує на неможливість у сучасників адекватного сприйняття представників одного регіону іншим. «Специфіка орієнталізму, вважають його дослідники, полягає в тому, що Захід завжди мав справу не зі Сходом чи Азією як такими, з їх презентаціями, а з вторинними за своєю суттю «образами Сходу та Азії» – системою їх репре-

зентацій, представлених у поезії, літературі та академічних дослідженнях, які сам для своїх потреб і створив» [2, с. 86]. Відголоски цієї «стіни розуміння» продовжуються й сьогодні – нам тільки належить «перевідкрити» інші землі, зрозуміти їх такими, як вони є, а не як «глобальну картину».

Гранін вважає, що такий процес є двостороннім, не дивлячись на багатосторонню вестернізацію, інші культури також розуміють Захід досить поверхово, подекуди навіть реакційно. «Схід завжди мав і має справу не з Заходом як таким, а його численними репрезентаціями, у межах яких, особливо в останні роки, Захід оцінюється аж ніяк не кращим чином» [2, с. 86]. Універсалістський підхід до картини світу завжди буде форсувати міжрегіональні конфлікти, адже, не дивлячись на пропагування «толерантності», остання розуміється лише як толерантність з погляду однієї традиції прав, а не з позиції взаєморозуміння та співіснування різних цінностей. Західна людина в сучасній системі глобальних поглядів ніколи не буде «до кінця» толерантною щодо позиції жінки у мусульманських культурах, або ж щодо прийняття статусу індивідуального в китайському суспільстві. Людство і досі дивиться на глобальне суспільство через власні окуляри, позбутись яких досить важко, передусім тому, що в межах теперішніх ринкових відносин і культу успіху це поки що не вигідно.

Дослідниця І. Муравська також відмічає становлення універсальної західно-орієнтованої картини світу. Вона проникає в регіональні культури як вуаль, що закриває загальне різноманіття аксіологічних і повсякденних традицій світу. «Очевидно, що процес глобалізації є підконтрольним англосаксонській культурній традиції, причому це процес односторонньої трансляції західних стереотипів, культурних настанов, моделей поведінки, ідеалів і цінностей, які уявляються як безумовно необхідні індивіду для ефективної комунікації в лінгвокультурному середовищі та існуванні в сучасному суспільстві» [8, с. 79]. *Виникає дифузія локальної та глобальної аксіологічної структури, що призводить до*

шаблонної ідентифікації культурних партикуляцій. «Цінностями нового глобального суспільства оголошуються динамізм, орієнтація на новизну, раціональна організація економіки, індивідуалізм, автономія особистості, повага до приватної власності, ідеали свободи та ін., у зв'язку з чим відбувається абсолютизація матеріальних цінностей, культивування етики гедонізму, у якій найвищою метою життя і найвищим благом визнається насолода» [8, с. 79]. Структура таких цінностей є найбільш вдалою для досягнення успіху в межах ліберально-капіталістичного світу. Не вдаючись у морально-етичні оцінки такої взаємодії глобального та локального, варто зазначити, що вона все ж обмежує можливість представників різних регіонів зрозуміти культурну специфіку інших країн і народів.

Отже, у межах цього невеликого дослідження ми здійснили загальний аналіз смислового зв'язку між глобалізмом і логоцентризмом західної культури, продемонстрували деструктивні аспекти універсального погляду на світову дійсність. Логічно-історичні витоки глобальної картини світу були пов'язані з логоцентризмом європейського мислення, що веде свої початки ще з часів античності. Онтологічно-сміслові причини утворення універсального бачення людського суспільства ґрунтуються в зведенні сучасною людиною буття світу до уявлення про світ, що призводить до втрати «таємниці» незнання.

Базуючись на теоретичних дослідженнях Р. Робертсона було вказано на поверхову сутність глокалізації. Остання була описана як явище імплантації глобального в локальне та навпаки, де «глобальне» – є лиш квінтесенцією цінностей неолібералізму та продуктів і досі домінуючої західної культури. У ході дослідження було показано фундаментальні ознаки глобалізації, що формують спосіб мислення сучасного «космополіта»: 1) становлення глобальних ЗМІ; 2) вестернізація; 3) міграція ліберального капіталізму. Ці три атрибути, у їх конкретному практичному полі, є первинними чинниками, що формують сучасну універсальну картину світу. Кожен з цих чинни-

ків є методологічним та аксіологічним каркасом «глобального» знання про людство.

Глобальні ЗМІ репрезентують нам усі інші елементи світу. Останні, зі свого боку, для того, аби бути «легко» спожитими, відображаються в статусі єдиного знакового повідомлення, у якому послідовність сюжетів про різні регіони формує аплікацію «єдиної» планети, кожен з регіонів якої ідентифікується на основі екстраординарного новинного атрибуту.

Домінація ліберально-капіталістичних цінностей є другим чинником «глобальної ойкумени». Ідеології неоліберального капіталізму характерна товаризація усіх сфер людського життя, де кожен з елементів життя будь-якої культури може розглядатися з позицій ціни та товарного фетишизму. У цьому контексті культ «успішності» та «успішної людини» глибоко викоріни-

лися в глобалістичних поглядах, вони проникають у регіони, спонукаючи представників різних культур вести заданий спосіб життя за моделлю типового капіталіста.

Останнім фактором глобалізації є гомогенізація світу у вигляді вестернізації. Її сутність полягає в тому, що історія окремих культур зазнає модельної експансії з боку західного образу, що призводить до пристосування світу до потреб цієї моделі. Відбувається так зване становлення «глобальної історії», у сфері якої світова спільнота приймає єдиний шлях суспільно-історичного руху.

Глобалізація світу – це водночас глобалізація поглядів. Завдання людства, у ці складні для нашого розуміння часи, сприймати «Чужого» та «Іншого» в їх автентичності та самотності, не зводючи їх до часткових проявів ілюзорної «глобальної» культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. **Бодрийяр Ж.** Общество потребления / Ж. Бодрийяр; [пер. с фр. Е. Самарская]. – М.: Республика, 2006. – 172 с.
2. **Гранин Ю.** «Глобализация» или «вестернизация»? Pro & contra / Ю. Гранин // Вопросы философии. – 2005. – № 5. – С. 76–92.
3. **Деррида Ж.** Глобализация. Мир. Космополитизм / Ж. Деррида // Космополис. – 2004. – № 2 (8). – С. 125–140.
4. **Деррида Ж.** О грамматологии / Ж. Деррида; [пер. с фр. Н. Автономовой]. – М.: Ad Marginem, 2000. – 512 с.
5. **Деррида Ж.** Письмо и различие / Ж. Деррида; [пер. с фр. Д. Кралечкина]. – М.: Академический проект, 2007. – 495 с.
6. **Каллиншос А.** Антикапиталистический манифест / А. Каллиникос; [пер. с англ. А. Смирнова]. – М.: Praxis, 2005. – 192 с.
7. **Лем С.** Солярис / С. Лем; [пер. с пол. Д. Брускин]. – М.: «АСТ», 2002. – 142 с.
8. **Муравская И. А.** Вестернизация сознания как результат межкультурной коммуникации / И. А. Муравская // Вестник МГЛУ. – 2013. – № 1. – С. 79–85.
9. **Фуко М.** Археология знания / М. Фуко; [пер. с фр. М. Б. Раковой, А. Ю. Серебрянниковой; вступ. ст. А. С. Колесникова]. – СПб.: ИЦ «Гуманитарная Академия»; Университетская книга, 2004. – 502 с.
10. **Хайдеггер М.** Время и бытие: статьи и выступления / М. Хайдеггер; [пер. с нем. В. В. Библина]. – М.: Республика 1993. – С. 41–63.

REFERENCES

1. **Baudrillard J.** Society of consumption / Jean Baudrillard; [per. s fr. E. Samarskaia]. – M.: Respublika, 2006. – 172 s.
2. **Granin Yu.** «Globalization» or «westernization»? Pro & contra / Yu. Granin // Voprosy filosofii. – 2005. – № 5. – S. 76-92.
3. **Derrida J.** Globalization. Peace. Cosmopolitanism / J. Derrida // Kosmopolis. – 2004. – № 2 (8). – S. 125–140.
4. **Derrida J.** Grammatology / J. Derrida; [[per. s fr. N. Avtonomova]. – M.: Ad Marginem, 2000. – 512 s.
5. **Derrida J.** Writing and difference / J. Derrida; [per. s fr. D. Kralechkina]. – M.: Akademicheskii Proekt, 2007. – 495 s.
6. **Kallinshos A.** Anti-capitalist manifesto / A. Callinshos; [per. s angl. A. Smirnova]. – M.: Praxis, 2005. – 192 s.
7. **Lem S.** Solaris / S. Lem; [per. s pols. D. Bruskin]. – M.: «AST», 2002. – 142 s.
8. **Muravskaia I. A.** Westernization of consciousness as a result of cross-cultural communication / I. A. Muravskaia // Vestnik MGLU. – 2013. – № 1. – S. 79–85.
9. **Foucault M.** Archaeology of Knowledge / M. Foucault; [per. s fr. M. B. Rakova, A. Yu. Serebriannikova; vstup. slovo A. S. Kolesnikova]. – SPb.: Its «Humanitarnaia Akademiia»; Universitetskaia kniga, 2004. – 502 s.
10. **Heidegger M.** Time and Being: Articles and Speeches / M. Heidegger; [per. s nem. V. V. Bibikhina]. – M.: Respublika, 1993. – S. 41–63.

11. **Robertson Roland.** Globalization: Social Theory and Global Culture (Theory, Culture & Society Series) / Roland Robertson // SAGE Publications. – Printed in Great Britain by The Cromwell Press Ltd, Broughton Gifford, Melksham, Wiltshire, 1992. – 310 p.